

Yakınlığın Karanlık Yüzü: Aile

Sedef Erkmen

Feminist Tahayyül, 6(1): 72-98.
(Araştırma Makalesi)

<https://doi.org/10.57193/FeminTa.2025.72>

Yakınlığın Karanlık Yüzü: Aile

Sedef Erkmén¹

Öz

Bu çalışma yakınlık kavramını aile özelinde ele alarak modern ailenin yakınlık olarak kurulmasının biyopolitik görünümünü sunmayı amaçlamaktadır. Bu sebeple ilk olarak, Michel Foucault'nun biyopolitika kuramı ile ilişkili olarak özel hayatın işleyişindeki dönüşümü gösteren tarihçilere referansla, ailenin yakınlık olarak kurulmasının politik ve tarihsel süreçleri izlenmiştir. Bu süreçlerin biyopolitik bağlamları iki temel eksen üzerinde tartışılmıştır. Ayrıcalıklı biçimde aile yakınlığına sahip olabilecekler ve bunların oluşturdukları ailenin biçimleri ve yakınlığın eşitsiz dağılımı ilk eksen; ailenin yakınlık olarak özel alana yerleştirilmesi ve mahremiyet söyleminin aile içi şiddet ve istismar biçimleriyle ilişkilendirilmesi ikinci eksen oluşturmaktadır. İlk tartışma ekseninde, “kimler aile olabilir” sorusuna yanıt aranırken, bu yanıtların asimetric işleyişlerine ışık tutulmuştur. İkinci tartışma ekseninde ise, ailenin yakınlık olarak kurulmasına ilişkin iktidar teknikleriyle, yakınlığın nasıl aile içi şiddete imkân verme ve örtü olma stratejileri sunduğunun izleri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Aile, yakınlık, biyopolitika, şiddet, istismar.

¹ Karabük Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

erkmensedef@kgmail.com

ORCID: 0000-0001-6193-995X.

Makale Geliş Tarihi: 13.11.2024

Makale Kabul Tarihi: 20.01.2025

The Dark Side of Intimacy: Family

Abstract

This study examines the concept of intimacy with a particular focus on the family and seeks to present the biopolitical aspects of the construction of the modern family as intimacy. Therefore, firstly the political and historical processes of the construction of the family as intimacy are traced with reference to historians who show the transformation of the functioning of private life in relation to Michel Foucault's theory of biopolitics. The biopolitical contexts of these processes are discussed along two main axes. The forms of those who can have privileged family intimacy and the family formed by them and the unequal distribution of intimacy constitute the first axis; the placement of family as intimacy in the private sphere and the association of the discourse of privacy with forms of domestic violence and abuse constitute the second axis. In the first axis of discussion, while seeking an answer to the question 'who can be a family', the asymmetrical functioning of these answers was shed light on. In the second axis of discussion, the techniques of power related to the construction of the family as intimacy and how intimacy offers strategies of enabling and covering domestic violence were investigated.

Keywords: Family, intimacy, biopolitics, violence, abuse.

Giriş

21 Ağustos 2024'te Diyarbakır'da kaybolan 8 yaşındaki Narin Güran'ın cansız bedeni on dokuz gün sonra Eğertutmaz Deresi'nde bulundu. 28 Aralık'ta sonuçlanan davada Narin'in annesi, ağabeyi ve amcası tarafından iştirak halinde öldürüldüğüne karar verildi (Medyascope, 2024). Bu olay sosyal medyada yankı bulduğu ve Narin'in öldürüldüğü ortaya çıktıktan sonra adalet arayışına dönüştüğü ölçüde bir ailenin sırrının açığa çıkarılması adli, politik ve toplumsal bir hal aldı. Nitekim aile sunduğu yakınlık, taşıdığı kutsallık, konumlandığı özel alan sayesinde bu tarz “münferit” olaylarla politize edilmemesi gerektiğine ilişkin bir illüzyon taşımaktadır. Bu illüzyonun sebebi ailenin yakınlık olarak kurulmasının, diğer bir deyişle aile kurumunun/ilişkilerinin yakınlık ilişkileri/duygulanımları ile kurulmasının sonuçları üzerinden izlenebilir. Yakınlık kavramı, ölçütleri, bireysel, ilişkisel ve toplumsal olarak neden ve nasıl gerekli olduğu literatürde² sıkça tartışılrsa da kavramın güven, karşılıklılık, duygusal bağlarla kendini açma (Timmerman, 1991: 23-25) gibi temaları barındırdığı görülmektedir. Yakınlığın bu pozitif imajı aile içindeki yakınlıklara dair beklentiyi de bu doğrultuda kurarak istismar ve şiddete yol açabileceğini öngörülemez kılarken, yakınlığın sunduğu imkânlardan yararlanmaktadır. Aile mahrem alanı temsil etmesiyle iktidarın işleyişinden, düzenlemelerinden ve müdahalesinden azade bir görünüm vererek, kendi işleyişinde hem iktidara hesap vermeyen hem de iktidar tarafından kurulmayan bir birim olduğu iddiasına yaslanır. Ancak aile, genellikle yakınlığın ilk olarak iktidarla iç içe geçtiği ve yakınlığın hem idealize edilmiş hem de karanlık tarafının aynı anda deneyimlenebildiği bir yerdir (Clough, 2013: 167). Bunun yanında aile, biyopolitik işleyişiyle evsel, özel, kamusal olanın yeniden yapılandırıldığı, nüfusların yönetiminin bireyin bedeninin ve ruhunun disipline edilmesiyle bulunduğu yerdir (Clough, 2013: 167).

Bu çalışma ailenin yakınlığın karanlık yüzü olarak kurulumunun izlerini araştırmaktadır. Doğal bir birlik görünümü arz eden ailenin, yakınlık olarak nasıl kurulduğunun

² Yakınlığa ilişkin literatürde öne çıkan çalışmalar için bkz: Berlant, 1997; Layder, 2009; Povinelli, 2006; Stoler, 2006; Zengin, 2024.

tarihsel seyrini izleyerek bu kurulumun aile ve yakınlık üzerinden hangi sonuçlara yol açtığını ortaya koymaya çalışacaktır. Bu sebeple ilk olarak ailenin duygusallaştırılmasının, ailenin yakınlık olarak kurulmasının tarihsel momentleri, Michel Foucault'nun biyopolitika kuramı ve özel hayatın işleyişini gösteren tarihçilerin eserleri ışığında okunarak ortaya koyulacaktır. Daha sonra ailenin yakınlık olarak kurulmasının yol açtığı dinamikler, kimlerin bu yakınlığa sahip olabileceği, bu yakınlıkla nasıl bir aile olunması gerektiği ve yakınlığın nasıl istismar edilme biçimlerine imkân veren bir örtü işlevi gördüğü üzerinden tartışmaya açılacaktır. Bu tartışmaların yakınlığın biyopolitikasının aile özelinde sunduğu görünümünü açığa çıkarması umulmaktadır.

Ailenin Dönüşümü

Aile tarihsel ve toplumsal olarak dönüşümler geçiren; anlamı, işlevi, büyüklüğü, ideali hakkındaki bilgi ve söylemlerin değiştiği bir kurumdur. Bu çalışma odağına yakınlığı aldığı için ailenin bu dönüşümde yakınlıklara işaret eden asıl kurum olmasındaki tarihsellik ele alınacaktır. Bu tarihsellikteki önemli bir momenti modern aile temsil etmektedir. Modern toplumlara kadar aile, çocuk büyütmeye ve evlilik ilişkisinin öncelendiği ayrıcalıklı ve özel bir konumda değildi (Ariés, 1962). Bu dönemde henüz aile özel alanda konuşlandırılmış değil siyasi, sosyal ve ekonomik işleyişin iç içe geçtiği, üretimin ve kişisel ilişkilerin birlikte yürütüldüğü bir yapı arz ediyordu (Aytaç, 2007: 99-100). Ailenin geçirdiği dönüşümün izlerini sürerken evliliğin de mercek altına alınması gerekmektedir. Zira evlilik, ailenin bir kurum olarak varlık bulmasında yegane gösteren olmasa da, bu kurulumda özel bir role sahiptir. Modern toplumlardan önce evlilik, mülkiyet ve soyun devamlılığı üzerine temellendiği için, sevgiden ve duygusallıktan yoksun bir birlikti (Shorter, 1977: 55). Evliliğin sevgiyle bağlantısının olmadığını gösteren kanıtlardan biri eşin ölümüne karşı üzüntünün görülmemesi (Çeler, 2013: 169), bir diğeri evliliklerin kadının zina yapması ya da kısır olması gibi sebeplerle kolayca sona erebilmesiydi. Bu dönemde aynı zamanda çocukların yetişkinlerden farklı muamele görmesi gerektiği fikrinin olmadığı, bebeğin yetişkin hayatına katılamayacak kadar zayıf olması nedeniyle birey olarak sayılmadığı görülmektedir (Ariés, 1962: 128). Çocuk

büyütme, özel uğraş gerektirmeyen ve bu süreçte anne-babanın ayrıcalıklı bir konumunun olmadığı, eğitim ve terbiyesinin yetişkinliğe hazırlık olarak görüldüğü bir tasarıma sahipti. Bebekleri doğduktan sonra sütanneye yollamak ve bu süreçte ölen bebekler için üzülmemek ebeveynlerle çocuk arasındaki ilişkinin henüz duygusallaş(tırıl)madığının göstergeleridir (Çeler, 2013: 171; Shorter, 1977: 172-177). Nitekim Foisil, 17. yüzyılda Fransa’da ailelerin yazdığı not defterlerinde çocukla ilgili kısımların oldukça kısa ve duygusal söylemlerden azade olduğunu, doğumunun kayıt altına alındığını ama buna dair notların mutluluk ifadelerinden yoksun olduğunu belirtir (2007: 381). Bu dönemde mahremiyetin hem anlayış hem de fiziksel koşullar açısından aile içerisinde oluşmuş olmadığı da görülmektedir. Evde ayrı yatak odalarının olmadığı herkesin bir arada uyuduğu, çocukların önünde cinsel ilişki ve konuşmaların yapılabildiği görülmektedir (Ariés, 1962: 103). Kısacası modern olmayan toplumlarda aile; özel yaşama, modern toplumlarda özel yaşama yüklenen aile yakınlıklarına, duygusal, romantik ilişkilere, ebeveynlerin sorumlu ve ayrıcalıklı kılındığı çocuk yetiştirme tasarımına, toplumun geniş kesimlerinden kopuk mahremiyet alan ve anlayışlarına sahip olmayan bir birimdir.

Modern ailenin oluşumuna etki eden iktidar ilişkileri, aile içinde eşler arası ve anne-çocuk arası ilişkiler ile ailenin genel toplumsal konumu açısından sonuçlar doğurmuştur. Bu dönüşüme kaynaklık eden süreçlerin analizi için Foucault’nun biyopolitika kavramına ve bu kavramın işaret ettiği iktidar tekniklerinin işleyişine bakmak yerinde olacaktır, çünkü aile doğal ve içkin işleyişe sahip olmanın aksine, iktidar ilişkilerinin yer aldığı toplumdaki en önemli kesitlerden biridir. Ailenin dönüşümü, Foucault’nun 19. yüzyılda merkezine cinsellik tertibatını koyduğu, iktidarın bedenlerin yanı sıra yaşamlar üzerinde de tasarrufta bulunarak nüfus ve nüfusu etkileyen süreçlere yoğunlaştığı biyopolitik stratejileriyle gerçekleşmiştir. Biyo-iktidar kavramı, yaşamlar üzerinde düzenleme ve denetleme pratiklerinin geliştirilmesine işaret etmektedir (Foucault, 2012: 99). Amacı yaşamı çoğaltmak, insan türünden maksimum verim alabilmek, kendi işleyişine katkı sağlayacak bir nüfus yaratmak olan bu iktidar mekanizması yaşamların nasıl, hangi biçimlerde olması gerektiğine ilişkin normlar üretir ve bunları çeşitli kurumlar ve söylemler aracılığıyla düzenler ve denetler. Foucault’ya göre aile,

nüfus üzerindeki tasarruflar açısından ayrıcalıklı bir araçtır, çünkü aile, içindeki ilişkiler, cinsel davranışlar, üreme gibi birçok alanın düzenlenmesine ve bunlara ilişkin bilginin elde edilmesine olanak sağlar (Foucault, 2011a: 278). Ailenin duygusal yakınlığı ifade eden bir birim olarak dönüşümü bu bağlamda stratejik bir anlam ifade eder; öyle ki, “duygusallık ilkesinin de aslında bireyler üzerinde denetim olanaklarını geliştiren bir strateji olduğu iddia edilebilir” (Aytaç, 2007: 113). Bu dönüşümün ilk boyutu çocukluk tasarımının nasıl değiştiği üzerinden izlenebilir. Modern çağda çocuk; eğitilmesi, ilgiyle büyütülmesi, sağlıklı gelişmesi, cinselliğinin tehlikeleriyle³ baş edilmesi gereken bir aile üyesi olarak önem kazanmıştır. Çocuğun edindiği bu önem, nüfusu hem nicelik hem de nitelik bakımından etkileyen bir unsur olmasından kaynaklanmaktadır. Çocuk gelecekte işgücü ve asker gibi üretken bir kaynak olmasıyla, neslin devamlılığında sağlıklı ve güçlü kuşakların güvence altına alınmasıyla biyopolitik mekanizmanın yeniden üretiminde merkezi bir rol oynamıştır. Bu yüzden özellikle 18. yüzyıldan sonra sütanneye gönderilip bakımsız kalan ya da ölen çocukların ailelerinin tıbbi ve ahlaki söylemlerle kınandığı (Foisil, 2007: 349), anne sütünün değerli olduğu argümanının ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Biyo-iktidarın nüfus ve nüfusu etkileyen parametreleri tespit etmede en etkili araçlarından biri istatistiksel veriler elde etmektir. Bu veriler ölüm, doğum, hastalanma gibi oranları belirleyerek, bu oranların hangi yönde değişmesi isteniyorsa ona uygun bir şekilde nüfus ve aile politikaları üretilmesine olanak sağlamaktadır (Foucault, 2011b: 252). Sütanneye gönderilen bebeklerin anneleriyle kalanlara oranla daha yüksek ölüm oranına sahip olması, diğer bir deyişle annenin emzirmesinin yaşamla ölüm arasında fark yarattığına dair veri (Shorter, 1977: 181), sütanneliğe karşı açılan savaş ve bu doğrultuda annelik duygusunun neden geliştirildiğini açıklamaktadır. Bu söylem kadının aile içindeki rolünü ve çocukla olan ilişkisini köklü olarak dönüştürmüştür çünkü bebeklerin ölüm oranının azaltılmasının sorumluluğu annelere yüklenmiştir. Dönemin doktorları “doğa” söylemine başvurarak, anneliğin doğasında bulunan emzirmenin ölüm oranlarını azaltacağını savunurken, bebeklere iyi bakmanın da annelik görevinin bir parçası olduğunu ilan ederler (Shorter, 1977: 184). “Böylece bugüne kadar süren efsanenin de temelleri atılmış olur: Annelik içgüdü”

³ Foucault’ya göre bu tehlike söylemi 19. yüzyılda çocuk mastürbasyonuna karşı savaş açılmasına ve çocuğun cinsel bir varlık olarak aile, okul ve psikologlar tarafından denetlenmesine yol açmıştır (2012: 77).

(Çeler, 2013: 174)! Aile içinde anne-çocuk ilişkisinin yakınlığının duygusallaştırılmasının temelini oluşturan bu söylemler, doğum, kürtaj gibi konuların da hukuki ve tıbbi bir iktidar tekniği olarak kullanılmasıyla müdahale alanını genişletmiştir.⁴ Kadınlara bir çocuğun doğumu, bakımı ve büyütülmesine ilişkin tüm safhalarda yükümlülüğün yanı sıra ayrıcalık da verilmiş, annelik mertebesiyle evsel alanda yeni bir güç/statü kazandıkları söylenmiştir (Donzelot, 1979: 20-21). Kadının statüsünün aile içinde, evli, çocuklu bir yaşam sürmesine bağlı olarak yükseleceği fikri Foucault'nun işaret ettiği “histerik kadın” nosyonuyla da bağdaşmaktadır. Histerik kadın söylemi kadın cinselliğinin evlilik ve doğurganlık dışında bir anomali olarak görülmesinin, aile düzleminden ve çocuk yetiştirmekten uzaklaşmanın “normal/sağlıklı” kadınlıktan sapma olarak işaretlenmesi işlevi görmüştür (Bilton vd., 2009: 235). Bu yolla kadının bedeni, cinselliği ve doğurganlığı nüfusun artırılması, ailenin ayakta tutulması ve çocukların büyütülmesi konusunda iktidarın denetim ve yönetimine açılmıştır (Stormer, 2010: 13).

Ailenin yakınlık olarak kurulmasının ikinci boyutunu eşler arasındaki ilişki temsil eder. Modern öncesi dönemde ekonomik ve sosyal temellere dayanan evlilik cinsel tutkulara ve aşk ilişkisine dayanmıyordu (Giddens, 2010: 41). Özellikle aristokrat aileler için soyun devamlılığını ve mülklerin miras olarak devrini sağlayacak olan üreme evliliğinin temelini oluşturuyordu. Ancak çocuğun nesebiyle ilgili kuşkuların bertaraf edilmesi gerekiyordu, bu ise kadın cinselliğinin denetlenmesi ile sağlanabilirdi (Turner, 1995: 96). Bu denetimin sağlanması ve üremenin garanti altına alınması için Kilise ömür boyu evlilik fikrini geliştirdi ve evliliklerin nasıl olması gerektiğiyle ilgili katı sınırlar çizdi (Turner, 1995: 97). 18. yüzyılda evliliğin sekülerleştiği ancak evliliğin yasal ve geçerli sayılması için devlet yetkilileri tarafından onaylanması gerektiği, diğer bir deyişle ailelerin oluşumunda kamu otoritesinin önemli bir işlev edindiği, aile hayatının yasalara bağlandığı görülmektedir (Hunt, 2008: 37). Evliliğin dönüşümündeki bu tarihsel uğraklara dikkat çekmek önemli olmakla birlikte bu dönüşümün neden yakınlığa ve romantik ilişkiye işaret ettiğini anlamak için yetersiz kalmaktadır. Evliliğin

⁴ Bu dönemde birçok ülkede nüfus artırıcı politikaların yürütüldüğü ve kürtajın kriminalize edildiği görülmektedir.

yakınlığın bir işareti haline gelmesinde etkili olan dinamiklerden biri bireyciliğin toplulukçu düşünce aleyhine gelişmesi ve özellikle erkeklerin arkadaşlarıyla ve topluluk içinde geçirdiği zamanı daha çok eve yönlendirmesiyle ilgilidir (Shorter, 1977). Kamusal alanda huzursuz olan bireyler evde aile üyeleriyle en dolaysız ve engelsiz temas durumunu, yakınlık hissini bulmaktadır (Sennett, 1970: 195). “Çekirdek aileyi Batı toplumundaki diğer aile yaşamı modellerinden ayıran şey, evsel birimleri çevreleyen toplumdan ayıran özel bir dayanışma duygusudur. Üyeleri birbirleriyle dışarıdaki herhangi biriyle olduğundan çok daha fazla ortak noktaları olduğunu, mahremiyet ve izolasyon yoluyla dışarıdan gelecek müdahalelere karşı korumaları gereken ayrıcalıklı bir duygusal iklime sahip olduklarını hissederler” (Shorter, 1977: 205). Evin geniş toplumdan izolasyonu hane içindeki ilişkileri ayrıcalıklı bir konuma yükseltmiştir. Evin iş yerinden ayrılması, iş yerinin karakteristik özelliğinin akılcılıkla birleşmesine, duygusal desteği sunan mekânın da ev olarak görülmesine yol açmıştır (Giddens, 2010: 30). Giddens, bu süreçte büyümlü özelliğiyle bireyin yükümlülüklerini göz ardı edebileceği tutkulu aşk⁵ düşüncesinin yerini romantik aşk tasarımına bıraktığını, modern evlilik ilişkilerindeki aşkın bu biçimiyle var olduğunu iddia etmektedir (2010). Romantik aşk, dönemin düşünselliği ile paralel olarak akıldışı özellikleriyle değil, uzun vadeli bir evlilik hayatının planlarıyla uyushmaktadır. “Bir aşk macerası, daha önce genelde olduğu gibi, bir hayal aleminde gerçekdışı olasılıkların peşine düşülmesi değildi artık. Bunun yerine hem geleceği kontrol etmeye yarayan potansiyel bir yol, hem de hayatı ondan etkilenenler için bir psikolojik güvenlik biçimi (ilkesel olarak) haline geldi” (Giddens, 2010: 43). Modern ailelerde aşk yıkıcı karakterine karşıt bir biçimde, ebediyetiyle evliliğin formülü haline geldi, bu durum cinselliğin de evlilikle uyumlaştırılmasının zeminini sağladı. Nitekim Foucault’nun da işaret ettiği gibi, cinselliğin ayrıcalıklı olarak ‘aile içi cinselliğin’ ortaya çıkışı, 18. yüzyıldan itibaren ailenin aşk, sevgi ve duygu mekânına dönüşmesi ile ilişkilidir (Foucault, 2012: 80). Bu durum, evlilik dışındaki cinsel ilişki biçimlerinin birer sapma olarak görülmesine, aile içindeki cinselliğin de

⁵ Giddens tutkulu aşkın cinsel zevkin peşinden gidilebilecek, sorumluluğun olmadığı, üremenin hedeflenmediği, imkânsızlıklarla dolu bir karaktere sahip olması sebebiyle evlilik dışı ilişkiyle bağlantılandırıldığını iddia eder (2010: 41).

toplumsallaştırılmasıyla üreme ve cinsellik biçimlerinin düzenlenmesine ve denetlenmesine yol açmıştır (Foucault, 2012: 77-81).

Modern ailenin oluşumundaki üçüncü boyut ailenin mahremiyetin ve özel alanın yegâne temsilcisi haline gelmesidir (Chartier, 2007: 446). Mahremiyetin izleri ev içi mekanın değişen organizasyonu üzerinden takip edilebilir. Ev, hem aile içindeki mahremiyetin sağlanması yönünde odaların koridora açılması, yatak odalarının birbirinden ayrılması gibi özelliklere sahip olmaya başlamıştı (Ariés, 1962: 398-399) hem de topluma, sokağa karşı mahremiyetin göstergesi olarak avlulu, sokağa açılan pencerelerin olmadığı biçimlerde tasarlanmaya başlanmıştı (Aytaç, 2007: 132). Böylece mahremiyet kamusal olanın temasının olmadığına dair bir kurguyu temsil eder hale gelmiştir. Modern aile, ev ve işin birbirinden ayrılmasının ve aile üyelerinin toplumun geniş kesimlerinden kopmasının da etken olduğu kamusal-özel ayrımı bağlamında kişisel ilişkilerin ve mahremiyetin varlık bulabileceğinin iddia edildiği özel alanda konuşlandırılmıştır. Kamusal-özel alan ayrımının işaret ettiği konumlar, bu alanlara atfedilen değerler yoluyla da belirlenmektedir (Alkan, 2000: 76). Aile akılcı, faydacı, bir birim olmanın aksine duygusallığı, fedakârlığı ve mahremiyeti temsil ettiği gerekçesiyle özel alanda yer almıştır. Bu durum ailenin kurulumunda ve işleyişinde siyasetin yer almadığı imalarını içerse de, aile tarihinde hiç olmadığı kadar politik bir birim haline gelmiştir. Aytaç ailenin yakınlık olarak kurulumundaki bu stratejiyi şu sözlerle ifade etmektedir:

Aslında duygusallık adı altında gerçekleşen şey, ilan edilmemiş bir tahakküm stratejisinin yürürlüğe konmasıdır. Duygusallık artık geleneksel aile ve akrabalık ilişkilerinin baskıcı karakterini açığa çıkaran ve modern özgürlüğün koşullarını oluşturan dönüşüm sürecini değil, aynı zamanda mevcut denetim biçimlerini haklılaştıran bir dönüşümü de anlatmaktadır. Bu dönüşüm, bireyi ve aileyi onları çevreleyen toplumsal yapıdan ayırdığı ölçüde, söz konusu ayrımı olanaklı kılan toplumsal sistemin eleştirel bir şekilde değerlendirilmesini de olanaksız

kılmaktadır. Duygusallaşmanın en önemli siyasal sonucu bu olmuştur (2007: 116-117).

Bu çalışmanın ortaya koymayı amaçladığı temel mesele de ailenin yakınlık olarak kurulmasının politikası, bu politikanın işleme biçimi ve yarattığı sonuçlardır. Bu sebeple ailenin iktidarla olan ilişkisinde ilk olarak kimlerin bu yakınlığa sahip olabileceğinin asimetrik işleyişi sunulacaktır. İkinci olarak da ailenin özel alanda konumlanışının, mahremiyet söyleminin aile içindeki istismar ve şiddet biçimlerini nasıl hem olanaklı hem görünmez kıldığı tartışılacaktır. Bu izleğin aile temelinde yakınlığın biyopolitikasına ilişkin görünümeler sunması amaçlanmaktadır.

Yakınlığın Eşitsiz Dağılımı: Kimler Aile Olabilir?

Foucault'nun biyopolitika anlayışı, yakınlık ve iktidarın birbiriyle ilişkisini ya da iktidarın işleyebilmesi için yakın ilişkilerin gerekliliğini keşfetmeyi ve bu işleyiş içinde yakınlığın nasıl algılandığının ve şekillendirildiğinin izlerini sürmeyi olanaklı kılmaktadır. Biyopolitik teknikler Foucault'nun ifadesiyle “yaşatma ya da ölüme atma” pratikleri ile işlemektedir (2012: 98). Burada yaşatmadan kasıt, yaşamların verimli, üretken olabilmesi için hayatın her bir gözeneğine nüfuz edilerek normlar etrafında düzenlenmesi ve denetlenmesidir. Ölüme atma ise doğrudan öldürmenin gerekli olmadığı dışlama, marjinalleştirme, ölüm risklerini çoğaltma, yaşam olarak görmeme gibi çoğul tekniklere dayanır. Ailenin yakınlık olarak kurulmasında bu iki pratik birlikte yer almaktadır. Yakınlık iktidarın işleyebilmesinin vektörlerinden biridir; modern ailenin yakınlık olarak kurulmasının sebeplerinden birinin de bu olduğu iddia edilebilir. Ancak bir ayrıcalık olarak kurulan bu yakınlık birimine erişim ve bunu deneyimleme biçimleri farklılık gösterecektir.⁶ Kimler aile olabilir sorusunun tarihsel ve toplumsal olarak değişen cevapları olmakla birlikte, modern ailenin kuruluşunda kadın ile erkeğin birlikteliğinin, yani heteroseksüel aile biçiminin yüceltildiği açıktır (Coontz, 2006; Seidman,

⁶ Bu durum literatürde sıklıkla yakınlık hakkı çerçevesiyle “yakın/mahrem vatandaşlık” (Plummer, 2003) kavramı üzerinden de tartışılmaktadır.

2013). Foucault'nun işaret ettiği gibi 19. yüzyılda eşcinsellik hoş görülme, günah sayılan bir cinsel aktivite olmanın ötesinde bir kişinin kimliğini oluşturan bir sapkınlığa işaret etmeye (2012: 38) ve üremeyi imkânsız kılan bir tehdit olarak görülmeye başlanmış ve modern aile anlayışından dışlanmış. 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına kadar modern ailenin heteroseksüel, ırksal, cinsiyete dayalı ve cinsel yakınlığın tek alanı olarak idealize edilmesi (Cohen, 2002: 182), evlilik dışı, ırklar arası, yakın tüm ilişkilerin sapkın olarak damgalandığı, evliliğin kötü taklitleri olmalarıyla marjinalize edildiği, heteroseksüel olmayan, göçmen veya engelli bireylerin dışlandığı pratiklerle yürütülmüştür (Frank, Clough & Seidman, 2013: 2-4). Evliliğin aile olmanın tek biçimi olarak görülmesi ve devletin prosedürlerine uygun bir biçimde resmiyet kazanmasının gerekliliği ve hatta gayri-resmi evliliklerin yasaklanması (Grossberg, 1985: 92), devletin yasalarla kimlerin nasıl evleneceğine dair çerçeveyi oluşturmalarının yolunu açmıştır. Bu dönemde birçok ülkenin medeni kanununda evlilik birliğinin kadın ve erkek tarafından oluşabileceği yazmaktadır. İngiltere'de 1836 tarihli Marriage Act, Türkiye'de 1926 tarihli Medeni Kanun, Fransa'da 1804 tarihli Code Civil, ABD'nin çeşitli eyaletlerinde farklı biçimlerde yer alan sodomi yasaları⁷ buna örnektir. Aile olmanın dışına itilen diğer gruplar zekâlarının veya kalıtsal rahatsızlıklarının tehlikeli sayılması ile evlilikten men edilip, öjenik politikaların parçası haline getirilmişlerdir. ABD'nin Connecticut, New Jersey, Kansas, Michigan ve Ohio gibi eyaletlerinde “zayıf zekâlı, embesil ve epilepsi hastası erkek ve kadınların evlenmesi yasaklandı” (Grossberg, 1982: 221). Kimlerin evlenebileceğinin yanı sıra kimlerin kimlerle evlenebileceği de yasal belirlenimin bir parçası olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nin 42 eyaletinde ırklar arası, yani beyazlar/siyahlar ve beyazlar/Asyalılar arasındaki evlilikler de yasaklanmıştır (Coontz, 2006: 213; Grossberg, 1985: 139). İktidarın kriminalize edici uygulamalarının desteği (anneliğin icadında olduğu gibi) tıp tarafından gelerek, ırkların karışmasının kalıtsal hastalıklara meydan verdiği yönündeki söylemlerle gerekçelendirilmiştir (Grossberg, 1985: 140). Aile olmaya ilişkin düzenlemelerin bir boyutunu evlenme üzerindeki tasarruflar gerçekleştirirken, modern ailede önem kazanan çocuklar meselesi diğer boyutunu oluşturmaktadır. Modern aile sadece eşler arası ilişkileri değil bu

⁷ Detaylı bir okuma için bkz: Bernstein, 2005.

ilişkinin üremeye bağlı üyelerini de gerektirmektedir. Bu anlamda kimlerin aile olabildiği, kimlerin üremesinin desteklendiği kimlerin ise kısıtlandığını da meselenin parçası haline getirir. ABD’de ve Avrupa’nın birçok ülkesinde üremesi istenenler beyaz ve burjuva ailelerdi (Weir, 2006: 38). Bu durum, kürtajın kriminalize edildiği ve bu ailelerin mensubu olduğu kadınların anneliğe zorlandığı tıbbi ve hukuki pratiklerle sağlanmaya çalışılmıştır (Erkmen, 2020: 26-28). Buna karşılık ABD’de göçmenlere ve alt sınıflara (De Gama, 1993: 118), İsveç’te “genetik aşağılıklara” sahip olduğu iddia edilen zihinsel engellilere, sağlıksız cinsel iştahlara sahip olanlara, Çingene ve serserilere (Hyatt, 1998: 477-480), Kanada’da Yerli halklara ve zihinsel engellilere (Pegoraro, 2014) yönelik zorunlu kısırlaştırma politikaları yürütülmesi, bu kesimlerin idealize edilen ailenin dışında konumlandırıldıklarını göstermenin bir yoludur.

Modern dönemde kimlerin aile olabileceğinin yanıtlarının tarihsel olarak ilk uğraşını temsil eden bu söylem ve politikalar, 20. yüzyılın sonlarından itibaren bu yanıtın farklı uygulama ve tartışmalarla verilebileceği bir zemine kaymıştır. Toplumların geçirdiği dönüşüm, yasaların değişmesi ve hak mücadeleleri gibi birçok dinamikle birlikte ailenin ve yakınlığın anlamının çeşitlendiği söylenebilir. Evlilik artık bekârlık, romantik ilişkiler, medeni birliktelikler, seks arkadaşları, birlikte yaşama, çok eşli ilişkiler, ev içi ortaklıklar dâhil olmak üzere birçok yakınlık seçeneğinden biri olarak görülmektedir (Frank, Clough & Seidman, 2013: 7). Yakınlığın tek anlamının evlilik olmaması gibi, kurulan evlilik modelinin çözülmesiyle cinsellik, aşk, ebeveynlik, arkadaşlık ve aile artık zorunlu olarak bir araya gelmesi gereken unsurlar olarak görülmemektedir. Bireyler, yakınlığın bu boyutlarını nasıl bir araya getirip getirmeyeceklerine daha fazla kendileri karar vermektedirler (Frank, Clough & Seidman, 2013: 7). Fakat yine de yakın ilişkilerin ayrıcalıklı biçimi evli, çocuklu, cinsel olarak sadık ilişkilerin yaşandığı ailelere dayanmaktadır (Roseneil, 2014: 17). Bu bağlamda günümüzde kimler aile olabilir sorusunun yanıtının katı bir aile modeli ve ondan dışlananların kolaylıkla işaretlenebildiği bir düzeyden, aile olmanın ilişkisel bir seçenek olarak görülmeye başlanmasına rağmen toplumsal, ekonomik ve siyasi ne gibi ayrıcalıklar sunduğu, evliliklere getirilen cinsel, ırksal yasakların kimi ülkelerde ortadan kalkmasının sonuçlarının neler olduğu,

evliliğin heteroseksüel biçimlerinin yasal olarak dayatıldığı ülkelerde aileci politikaların neden bu kadar öne çıktığı, çocuk sahibi olmaya yönelik tıbbi gelişmelerle çeşitlenen biçimlerin eşitsiz dağılımının nasıl gerçekleştiği gibi meselelerin tartışmaya açılmasının gerektiği bir düzleme kaymıştır. Ailenin bu çok katmanlı görünümünden ilk olarak evliliğe ilişkin yasal kısıtlamaların günümüzdeki dönüşümleri mercek altına alınmalıdır çünkü modern ailelerin kuruluşunda kriminalize etme pratikleri önemli bir yer tutmuştur. Güncel verilere göre bugün dünyanın 36 ülkesinde eşcinsel evliliklerin yasal olduğu görülmektedir (Human Rights Campaign, 2024). Eşcinsel evliliklerin yasal olarak tanınmasına, LGBTİQA+ hareketlerin mücadeleleri, insan hakları alanındaki gelişmeler, eşcinselliğin *Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı*'ndan [The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders] çıkarılması, eşitlik ve hak söylemlerinin küresel ölçekte daha fazla yer bulması, yasaların liberalleşmesi, mahkeme kararları gibi etkenlerin katkısı yüksektir. Ayrıca ırklar arası evliliklerin de yasak olmaktan çıkarılması evliliklerin yasal zeminde daha geniş meşruiyetler bulunduğunu göstermektedir. Ancak eşcinsel ve ırklar arası evliliklerin yasallaştığı tüm ülkelerde bu hakka erişimin veya hakkı kullanımın tam bir eşitlik yarattığı söylenemez. Örneğin ABD'de yakın ilişkilerin hayata geçirilmesini sağlayacak kaynak desteğinin sağlanmaması, çoğunluğunu siyahların, göçmenlerin oluşturduğu yoksul kesimlerin yakınlık özerkliklerini daha güvensiz ve kırılgan kılmaktadır (Seidman, 2013: 13). ABD'de kürtaj⁸ ve eşcinsel ilişki⁹ biçimleri mahremiyet gerekçesine dayandırılarak yasallaşmıştır, ancak devlet tam da mahrem yaşamların bu kadar özel olduğu söylemine dayanarak kendisini bu alanlardaki sosyal desteklerden geri çekmiştir. Bundan dolayı sunulan haklara erişimdeki asimetri aile planlaması, sağlık hizmetleri, kreş ve bakım hizmetleri gibi gereksinimleri karşılayabilen kesimlere aile kurmakta ayrıcalıklı bir konum sağlamıştır. Bu alanlardan sosyal yardım talep eden kesimler ise ya tamamen aile kurmanın dışına itilmekte ya da mahrem alanlarındaki kararlarda devlet müdahalesine daha açık hale getirilmektedirler (Seidman, 2013: 25).

⁸ ABD'de kürtajın yasallaşması 1973 tarihli Roe v. Wade davasına dayanmaktadır, ancak 2022'de Yüksek Mahkeme bu kararı bozmuştur.

⁹ Eşcinsel ilişki ABD'de Lawrence v. Teksas davasıyla suç olmaktan çıkarılmıştır, 2015'te Yüksek Mahkeme'nin kararıyla eşcinsel evlilikler de yasallaşmıştır.

Günümüzde evlilikle oluşturulan resmi aile modeli zorunlu bir yakınlık biçimi görünümü vermese de, devletin medeni statüyü tanımlaması ve kamu refahı amaçlarını karşılamak için evli aileleri ayrıcalıklı kılması evliliğin hala diğer yakınlık biçimlerinden üstün görüldüğünü kanıtlamaktadır.

Devlet, yakın bakım ağlarını korumayı ve desteklemeyi amaçlayan yasal faydaları tasarlama ve dağıtmada evlilik ailesine ayrıcalık tanır. Yasal akrabalık varsayımları (örneğin, evlilik içinde doğum gerçekleştiğinde babalık varsayımı), aileleri dağıtma çerçeveleri (örneğin, yerleşik boşanma prosedürleri) ve evlilik örtüsü altında aile hayatına girmenin maddi ikramiyeleri (örneğin, Sosyal Güvenlik'in eş faydaları) bu uygulamayı kanıtlar (Metz, 2010: 3).

Evlilik ülkelere göre değişmekle birlikte; vergi indirimleri, paylaşılan ve dolayısıyla daha ucuz yaşam maliyetleri, yakın akraba olarak tanınma, daha ucuz veya herhangi bir sağlık sigortasına erişim, miras, basitleştirilmiş göç süreçleri, cezai kovuşturmalarda soruşturmadan korunma, gelişmiş sosyal güvenlik, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin tanınması, bir partnerin haksız yere ölümü durumunda tazminat alma gibi avantajlar sunmaktadır (Cadwallader & Riggs, 2012: 1). Örneğin Coontz ABD'de bekârların yararlanamadığı binden fazla yasal ve vergi avantajı olduğunu iddia etmektedir (2006: 278). LGBTIAQ+ bireylerin evlilik hakkı mücadeleleri evliliğin iktidar tarafından düzenlenmesi, denetlenmesi ve içeriğinin belirlenmesi, şartlarının oluşturulması bağlamında eleştirilse de (Butler, 2002), Cadwallader ve Riggs'in de (2012) ifade ettiği gibi yasal evlilik statüsü toplumsal, ekonomik birçok avantaj sunmaktadır. LGBTIAQ+ bireylerin hem bu avantajlara erişmek için hem de kimliklerinin ve ilişkilerinin tanınması için bu mücadeleyi yürüttükleri iddia edilebilir. Bu şekilde bir tanınma beraberinde anlaşılabilirlik, meşruluk ve normalleşme de sağlamaktadır (Stein, 2013: 218). Ancak günümüzde hala sadece heteroseksüel aile biçimine izin veren birçok ülkenin var olduğu da dikkate alınması gereken bir gerçektir. Evliliğin sunduğu ayrıcalıklar bir yana bu toplumlarda LGBTIAQ+ bireylerin yakınlıklarının daha değersiz hatta gerçek dışı görüldüğü, bu sebeple de dokunulabilir, karalanabilir, dışlanabilir, marjinalleştirilebilir ve yok edilebilir kırılganlıklar

taşıdığı görülmektedir. Bu durum Zengin'in (2024) "şedit yakınlık" (*violent intimacy*) kavramı ile işaret ettiği yakınlığın şiddet yoluyla oluşmasının, örgütlenmesinin örneğini teşkil etmektedir. Özellikle Türkiye, Macaristan, Rusya, Polonya gibi toplumsal cinsiyet karşıtlığının öne çıktığı ülkelerde aileci politikaların yükselişte olduğu, aileye kutsallığın atfedildiği, ailenin modern dönemdeki katı kuruluşundan daha fazla muhafazakâr bir yönetimsellikte yürütüldüğü iddia edilebilir. Dolayısıyla bu ülkelerde kimler aile olabilir sorusuna sınırları keskin ve dar bir biçimde çerçevelenmiş yanıtlar verilebilir. Evliliğin kimler arasında olabileceğine verilen heteronormatif cevapların yanında, kimlerin nasıl çocuk sahibi olacağı da katı bir şekilde düzenlenmiştir. Türkiye'de tüp bebek gibi yeni üreme teknolojilerinin kullanımının evli çiftlerle sınırlandırılması, sperm ya da yumurta donörü kullanımının yasak olması, evlat edinmede evli çiftlere öncelik tanınması bekâr bireylerin ise eşcinsel olmadıkları takdirde bu haktan yararlanabilmesi, trans bireylerin ameliyat olmasının kısırlaştırma şartına dayanması (İş, 2014: 159) bu durumu örneklemektedir. Kimlerin çocuk sahibi olacağının katı yasal sınırlarla çerçevelenmediği ülkelerde de sınıfsal, ırksal, cinsel anlamda dezavantajlı kılınan kesimler varlığını sürdürmektedir. Bu durumun en göze çarpan örneği yeni üreme teknolojilerine erişimdeki asimetridir. Bu teknolojilerin oldukça pahalı olması öncelikle bu hizmetin devlet tarafından karşılanmadığı ABD gibi ülkelerde bu hizmete en çok ihtiyaç duyan yoksul, işçi sınıfı, renkli kadınların, bu teknolojiyi sunan kliniklerin hizmet vermeyi yasal olmasa da reddettiği lezbiyen, bekâr ve engelli kadınların erişiminin sınırlandırılmasına yol açmaktadır (Erkmen, 2022: 693-694).

Ailenin yakınlık olarak kurulması ile iktidarın ilişkiselliğinin biyopolitik mekanizmalarının ifşa edildiği bu bölüm, hem bu kurulumun iktidara bedenleri ve nüfusları yönetmede nasıl imkânlar sağladığını hem de yakınlığın eşitsiz dağılımıyla kimi yakınlıkların imkânsız, değersiz ya da anormal kılındığını göstermeye çalışmıştır.

Yakınlığın Örtüsü: “Kol Kırılır ve Yen İçinde Kalır”

Aile içinde şiddet, istismar, tecavüz, ensest gibi vakaların varlığı tarihsellik taşısa da, bu çalışmanın kapsamı açısından modern ailenin yakınlık olarak kurulmasının bu konular çerçevesinde nasıl bir anlam taşıdığı ve hangi sonuçları doğurduğuna odaklanılacaktır. Stoler’ın ifadesiyle, “Yakınlığı incelemek, egemenlik yapılarından uzaklaşmak değil, onların olanak koşullarını, ilişkilerini ve üretim güçlerini yeniden konumlandırmaktır” (2006: 13). Bu doğrultuda aile içi şiddet ve istismarın tarihsel ve politik olarak inşa edildiğini, aile politikalarının ayrılmaz bir parçası olduğunu, mahremiyetlerinin ele alınma biçimlerinin iktidar ilişkileri çerçevesinde dönüştüğünü ifade ederek başlamak gerekir (Gordon, 1988: 3). Modern heteroseksüel aileler erkeğin kadın ve çocuklar üzerinde otoritesinin olduğu dikey bir model üzerine kurulmuştur (Frank, Clough & Seidman, 2013: 7). Ancak erkeğe verilen bu ayrıcalık ailelerin ideal, sağlıklı ve normal biçimlerinin sekteye uğramaması ve ailedeki davranışların düzenlenebilmesi için sosyal hizmet görevlileri, psikologlar, doktorlar ve yasalarla denetim altında tutulmaya çalışılmıştır. Bu sebeple 19. yüzyılda ensestin ve aile içi şiddetin devletlerin ilgi alanına girdiği iddia edilebilir. Ancak bu ilgi, sorunların toplumsal bağlamlarını çözmeyi değil, sapma gösteren davranışlara işaret ederek meseleyi bireysel düzlemde tedavi ya da kontrol altına almayı amaçlamaktadır. ABD’de 19. yüzyılın sonlarında henüz çocuk istismarı olarak değil çocuğa yönelik zulüm çerçevesinde kavramsallaştırılan, sosyal çalışmacıların ve yasa yapıcıların dikkatini çeken çocuğun ihmalinin, göçmen ve yoksul ailelerin alkol problemiyle ilişkilendirilmesi bu durumu örneklendirmektedir (Gordon, 1988: 20). Bu söylem hem sorunun kaynağını bireyselleştirmekte hem de zaten ırksal ve sınıfsal olarak idealin dışındaki aileleri sorunun gerçekleştiği alan olarak işaretlemektedir. Bu yaklaşım aile içi şiddet meselesi için de geçerlidir. Sosyal hizmet görevlileri aile içi şiddeti göçmen ve Afrika kökenli Amerikalıların evlerinde bireysel başarısızlıkları ve tehlikeli doğaları sonucu meydana gelen bir anomali olarak tanımladılar ve beyaz, orta sınıf, heteroseksüel evlilikte şiddetin olamayacağını altını çizdiler (Solic, 2015: 6). Bunun yanında aile içi şiddet ve istismarın ailelerin sağlığını, sağlıklı üremeyi, neslin devamlılığını, nüfusun yönetimini kapsayan söylemlerle birlikte ele alındığı görülmektedir. 1908’de İngiliz parlamentosunda Ensesti Cezalandırma Yasası’nın savunucularının, böyle bir birliktelikten deforme olmuş veya

gayri meşru bir çocuğun doğması olasılığına veya cinselleştirilmiş bir ebeveyn-çocuk bağının aile içinde rekabeti teşvik etme tehlikesine dikkat çektiği görülmektedir (Kaye, 2005: 145). Ensest mağdurları bu bağlamda "normal" aile biriminin üreme başarısı ve duygusal istikrarı için bir tehlike olarak konumlandırılmış (Kaye, 2005: 145) ve bu doğrultuda çocuğun iyiliği değil ailelerin güçlendirilmesi ve korunması adına ensest yasağı savunulmuştur (Bell, 1993). Ensestin, aile içinde kadına yönelik şiddetin ve istismar biçimlerinin 1960’larda feministlerin müdahalesine kadar ataerkil rejimle ve politikayla bağlantılarının kurulmamasına yol açan strateji, modern ailenin özel alanda konumlandırılmasıdır. Özel alanın devlet müdahalesinden azade, bireylerin mahrem yaşamlarını özgürce yaşadıklarına dair bir söylemle donatılması, içindeki ilişkilerin güç ilişkilerinden uzak olduğu ve bu ilişkilerin düzenlenmesinde iktidarın tasarrufunun olmadığını ima eder. Modern aile içinde gerçekleşen şiddet ve istismar biçimleri bu yolla görmezden gelinmiş, sistemik bir sorun olarak görülmemiş ve münferit sapmaların ideal aile anlayışını sarstığı, sağlıklı ve işlevsel aileyi tehdit ettiği durumlar devletin müdahalesini tetiklemiştir.

Özel-kamusal ayrımının bir illüzyon olduğunu, bu alanların aslında her zaman iç içe geçtiğini ifade eden “kişisel olan politiktir” sloganı aile içindeki karanlık işleyişlerin ikinci dalga feministler tarafından ifşa edilmesine dayanmaktadır. Böylece 1960’larda feministler, kadınların aile içindeki konumlarını, özel alan anlayışını, aile içi şiddeti, ensesti ve tecavüzü sorunsallaştırmışlardır. MacKinnon (2015) ve Pateman (2017) özel-kamusal ayrımında liberal bireyci özgürlük anlatısının bir maskeleye olduğunu, özel alandaki bireylerin eşit değil ataerkil işleyişle, eril bir iktidara dayandığını, bu durumun hem kadınların ezilmesine hem de bu şiddet ve baskının politik bir mesele olmaktan çıkarılarak görünmez kılınmasına yol açtığını ifade etmişlerdir. MacKinnon özellikle tecavüzü sorunsallaştırarak, kadınlar en çok yakın ilişkide oldukları kişiler tarafından tecavüze uğrasa da, cinsel yakınlığın normal bir evlilik ilişkisinin parçası olması ve evliliğin zaten cinsel ilişkiye rıza vermek anlamına gelmesi sebebiyle tecavüz olarak görülmediğini öne sürmüştür (2015: 204-205). Aile içinde kadına yönelik şiddet de benzer bir doğallıkla, kadının aile içindeki ikincil konumunun ve bu konumu sarsabilecek durumların şiddet yoluyla etkisiz hale getirilebileceğinin örtük varsayımına dayanır. Bu

durumun en çarpıcı örneği Türkiye’de 1987’de hamile bir kadının kocasından şiddet gördüğü için açtığı boşanma davasında hâkimin “Kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmemeli” ifadesiyle davayı reddetmesidir (Işık, 2016: 45). Modern ailenin dış dünyadan uzak bir sığınak olarak inşa edilmesi ve bu alanın mutluluk, yakınlık, güvenle bir tutulan bir kutsallıkla yüceltilmesi¹⁰ de bu alanda gerçekleşen sorunların ve iktidar ilişkilerinin görünmez kılınmasına yol açmaktadır (Bora, 2011: 59-60). Ailenin yakınlığın biricik alanı olarak kurulması, sevginin, dayanışmanın, aşkın mekânı olarak işaretlenmesi apriori olarak şiddet ve istismarın olamayacağını, olduğu durumlarda da bu konunun yine en yakın olunan aile içinde halledilmesi gerektiğini vurgular. Kaye bu durumu ensest üzerinden ele alarak, özellikle klinik psikologların ensestin çocuğun güven ve sevgi ilişkisinde olduğu ebeveyn (özellikle baba) tarafından gerçekleştirilmesine, diğer bir deyişle çocuğun “güvenine ihanete” odaklanmalarının güç ilişkilerini maskeleydiğini ifade eder:

Bir çocuğun, ebeveyni kendisine kötü davrandığında gerçekten de muazzam bir ihanet duygusu yaşayabileceğini inkar etmeden, bu çerçevenin istismarı aşırı ebeveyn (ve özellikle baba) gücünün çok da şaşırtıcı olmayan bir sonucu olarak reddetmek yerine, ebeveyn normlarının -sorunlu olmayan normların- ihlalinin vurgulama biçimine dikkat etmek önemlidir... Örneğin; Summit, “normalde koruyucu, fedakâr, sevgi dolu, ebeveyn figürü olarak idealize edilen birinin ... ihanetinden” bahsederken, bu idealize edilmiş imajın toplumsal kaynağının hetero ve aile normatif kültüründe yattığını belirtmiyor... Burada istismarcı babaların onaylanmaması, düzenlemenin kendi başarısızlıklarından ziyade, düzenleme içindeki rollerini sürdürmedeki başarısızlıklarına odaklanmaktadır (2005: 155).

Kaye’nin görüşlerini biraz daha ileriye götürürsek, ailenin yakınlık olarak kurulması ensesti kuraldışı kılmaktan ziyade onu bir imkân haline getirmektedir; bu yakınlık ve ortaya çıkardığı güç tam da ensestin imkânlılığının zeminini yaratmaktadır. Üstelik aile bu durumun

¹⁰ Aileye ilişkin bu söylemleri çürüten bir araştırma için bkz: Bora & Üstün, 2005.

tekrarını ve sürekliliğini pekiştiren bir şeye daha sahiptir: ensestin açığa çıkamaması. Ensest dünya genelinde yaygınlığına rağmen en az bildirilen cinsel suçlardandır çünkü buna tanık olan aile üyeleri aileyi korumak için sessiz kalmaktadır (Çavlin, Kardam & Aliefendioğlu, 2018: 21). Ensestin gizli kalmasına neden olan unsurların çoğu yakınlığın ve aile içindeki iktidarın yarattığı korku, tehdit, baskı, otorite ve inanılır bulmamakla ilişkiliyken, bir diğer yüzü ise ailenin kutsal bir birlik olarak şeref ve namusunu “kirletmesi” sebebiyle başkalarının bilmemesi gerektiğine ilişkin sosyal baskıya dayanmaktadır (Çavlin vd., 2018: 78-83). Aile içinde kadına yönelik şiddetin de rapor edilmesinde benzer bir sorunun var olduğu söylenebilir. Kadınları şiddetin sorumlusu kılan mağdur suçlayıcı söylemler aile söz konusu olduğunda bu sorumluluğun yükünü arttırmaktadır, çünkü kadın zaten özel alanda varlık bulan ve buranın ayakta kalması için hayatı boyunca çeşitli rolleri yerine getirmesi gereken bir şekilde konumlandırılmaya çalışılmıştır. Mahrem ifşasının yasaklığına yaslanmakta ve buradaki işleyişin şiddetli yüzleri doğallaştırılmaktadır (Büyükgöze, 2014: 221-222). Günümüzde birçok devlet aile içindeki şiddet ve istismar durumlarına ilişkin yasal düzenlemeler ve cezai yaptırımlara sahiptir ancak rapor edilen şiddet ve istismarın kolluk güçleri tarafından “aile de olur öyle şeyler” yaklaşımıyla karşılanması, şiddet gören kadınların evlerine geri yollanması, güvenlik ihtiyaçlarının sağlanmaması, yardım ve destek mekanizmalarının kamusal anlamlarını yitirip her şeye rağmen ailenin en güvenilir yer olduğu mesajı bu doğallığa iktidar eliyle verilen katkılardır (Büyükgöze, 2014: 222-223). İktidarın aile alanını bir yandan refah politikalarının bir yana bırakılmasıyla daha da özelleştirmesi söz konusuysen (Cohen, 2002: 211), diğer yandan evlilik, üreme, çocuk ve aile yaşantılarına ilişkin müdahalelerin özellikle aileci politikaları öne çıkaran devletlerde¹¹ artması aile içinde şiddet ve istismarın olanaklılık koşullarını arttırmaktadır. Çünkü aileci politikaların ailelerin çözülüşüne karşı geliştirdiği refleksler şiddet ve istismar biçimlerine çare bularak değil, bunlara yol açan dinamikleri alevlendirerek işlemektedir. Boşanmaların zorlaştırılması, aile içinde eritilen makbul kadınlık biçimlerinin sunulması, ailenin kutsallığına ve aile dışının tehlikelerine yönelik söylemler, çok çocukluluğun teşvik edilmesi gibi politikalar ile aile idealinin zorlanması şiddetin

¹¹ Aileci politikaların yükselişe geçtiği ülkelerin ortak özelliğinin sağcı popülist partiler tarafından yönetiliyor oldukları iddia edilebilir.

tırmanmasına ve aynı şekilde göz yumulmasına yol açmaktadır. Özkan-Kerestecioğlu'nun ifade ettiği gibi; “ideal aile kavramının kendisi aslında ailede bir problem olduğunu ifşa ediyor. Aile kendiliğinden ideal olamıyor; ideal hale getirilmesi gereken bir olgu” (2014: 10).

Özetle ailenin yakınlık olarak kurulmasının kolun kırılmasına da yen içinde kalmasına da yol açan dinamiklere sahip olduğu iddia edilebilir. Ailenin sadece yapısal bir kurum olarak buna sebep olduğu söylenemezse de -bir diğer deyişle ailenin kavramsal varlığı temel sorun değilse de- aileyi idealize etme biçimleri, aileye atfedilen anlamlar, ailenin şiddet yoluyla inşası kadar ona imkân verecek dinamikleri de onaylaması oldukça “saldırgan, şiddetli” bir söyleme katkı sunmaktadır. Dahası bu söylemin yakınlık biçiminde inşa edilmesi içeriğinde bulunan şiddetin yeniden üretilme olanaklarını ve bunları gizleyen örtüsünü de beraberinde getirmektedir. Ancak modern ailenin en büyük çıkmazı tarihsel inşasının yetersizliği ile birlikte ideal olmanın imkânsızlığı nedeniyle sürekli olarak yeniden üretilme zorunluluğudur. Çünkü failliğin imkânlarıyla her zaman alt-üst edilmekte, başarısızlığa uğramaktadır. Bu başarısızlığın bedelinin en çok bu faillere ödetilmesi pahasına. Bu bağlamda ailenin yakınlık olarak kurulmasındaki biyopolitik stratejiler, aile içi şiddet ve istismarın normdan saptığı ölçüde iktidarın düzenlemelerine girmesine yol açmaktadır. İktidarın aile yaşamlarını ve yakınlıkları düzenlerken, özellikle kadınların ve çocukların ölüm risklerinin çoğalmasına sessiz kalması, hangi yaşamların değerli sayıldığını göstermesi açısından önemlidir.

Sonuç

Yakınlık, modern toplumlarda iktidarın mikrofiziğinin birincil alanı olarak hizmet eder çünkü daha büyük iktidar ilişkilerine bir köprüdür. Aile, üreme, birlikte yaşama, akrabalık, aşk, cinsel ilişkiler, -aslında tüm yakın duygusal karşılaşma biçimleri- iktidarın da meseleleridir (Oswin & Olund, 2010: 62). Bu düşüncüyü çıkış noktası olarak kabul eden bu çalışma, yakınlığın iktidarla ilişkiselliğini aile özelinde ele almıştır. Aile tarihsel olarak değişen ve dönüşen bir birim olduğu için, soyut bir aile fikri değil yakınlık olarak kurulan modern aile üzerine odaklanılmıştır. Bu sebeple ilk olarak ailenin dönüşümü ile modern yakın ailenin kurulma

dinamiklerine ışık tutulmuştur. Ailenin yakınlık olarak kurulmasının ilk anlamı, aile içindeki üyelerin ilişkilerinin duygusallık, aşk ve sevgi gibi duyguları barındırması gereken bir biçimde söylemsel bir dönüşüme uğramasıdır. Bir diğer anlamı ailenin geniş toplumsal kesimlerden ayrılarak, yakınlık anlamında ayrıcalıklı bir konum elde etmesidir. Aile özel alanda konumlandırılarak, mahrem işleyişiyle devletin ve toplumun müdahalesinden azade bir görünüm elde etmiştir. Ailenin dönüşümündeki bu süreçler biyopolitik stratejilere dayanmaktadır. Çocuğun üretken ve verimli bir nüfus adına önem kazanması, evliliklerin cinsellik ve üremeye ilişkin normları garanti altına alacak bir biçimde ömür boyu süren romantik bir birlikteliğe dönüşmesi, ailenin iktidar alanından uzak olduğu yanılsamasının yaratılması ve ideal biçimlerini tehdit eden her durumda tıp, hukuk, sosyal çalışmacılar ve psikologlar tarafından düzenlenmesi ve denetlenmesi bu stratejilerin çok çeşitli biçimlerini göstermektedir.

Ailenin yakınlık olarak kurulmasının biyopolitik bağlamda izleri iki önemli tartışma ekseninde yürütülmüştür. Bunlardan ilki yakınlığın eşitsiz dağılımı ile kimlerin bu ayrıcalıktan dışlandığı ve bunun nasıl bir ayrıcalık olarak sunulduğu sorunsalı üzerinedir. Tarihsel olarak modern ailenin heteronormatif kuruluşu, devletlere göre değişen bir biçimde her zaman belli ırk, millet, etnisite ve sınıfa yönelik içerleyici ve dışlayıcı politikaların yürütülüşü, kimler aile olabilir sorusunun eşitsiz dağılımlarını göstermektedir. Evlilik ve üreme üzerindeki yasal veya söylemsel mekanizmaların yarattığı asimetrinin yanı sıra, aile olmanın günümüzde bile yasal ve toplumsal olarak ayrıcalıklı kılınmasına yönelik politikalar yürütülmektedir. Tüm bu işleyişler kimlerin yakınlığının değerli ve kimlerin yakınlığının imkansız, marjinal ve dokunulabilir kılındığını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın odaklandığı ikinci tartışma eksenini ailenin yakınlık olarak kurulmasının şiddetli işleyişleri üzerinedir. Aile içi şiddet ve istismarın olanaklılığını artıran ailedeki yakınlık, aynı zamanda sevgi, fedakârlık ve güven maskesi altına saklanarak bunların imkânsızlığını ilan eden bir örtü görevi görmektedir. Ailenin özel alanda konumlandırılması, bu alanda gerçekleşen şiddet ve istismarın devletin müdahalesinden uzak olduğu söylemiyle

görünmez kılınmasına ve göz yumulmasına yol açmaktadır. Aile içi şiddet, mağdurlarını değil, toplumsal düzeni tehdit eden bir durum olarak görüldüğünde devletin müdahalesini getirmektedir (Pleck, 1989: 20), müdahalesizlik ise mahremiyet söylemine başvurularak gerekçelendirilmektedir. Ancak Özkan-Kerestecioğlu'nun ifade ettiği gibi; “Mahremiyetin korunması ya da ihlal edilmesi süreci nötr değil; iktidar ilişkilerinin görünür hale geldiği bir süreçtir” (2014: 11). Bu anlamda aile içi şiddet ve istismara ilişkin müdahaleler ailelerin sağlığı, nüfusların yönetimi, üreme ve cinselliğin normal biçimlerinden sapmayı işaret eden durumlarda işleyerek, özellikle kadınların ve çocukların aile içinde şiddet ve istismara karşı korunmasız bırakılmasına ve ölüm risklerinin çoğaltılmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak tüm bu biyopolitik görünüm, yakınlığın karanlık yüzünde ailenin neden ve nasıl yer aldığını açığa çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

Alkan, A. (2000) Özel Alan Kamusal Alan Ayrımının Feminist Eleştirisi Çerçevesinde Kentsel Mekan. *Kültür ve İletişim*, 3(1): 71-95.

Ariés, P. (1962) *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. New York: Alfred A. Knopf.

Aytaç, A. M. (2007) *Ailenin Serencamı*. Ankara: Dipnot Yayınları.

Bell, V. (1993) *Interrogating Incest: Feminism, Foucault and The Law*. Londra ve New York: Routledge.

Berlant, L. G. (1997) *The Queen of America Goes to Washington City: Essays on Sex and Citizenship*. Durham: Duke University Press.

Bernstein, E. (2005) Liberalism and Social Movement Success: The Case of United States Sodomy Statues. Bernstein, E. & Schaffner, L. haz. *Regulating Sex: The Politics of Intimacy and Identity* içinde. New York ve Londra: Routledge: 3-18.

Bilton, T. vd. (2009) *Sosyoloji*. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Bora, A. & Üstün, İ. (2005) “Sıcak Aile Ortamı” *Demokratikleşme Sürecinde Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tesev Yayınları.

Bora, A. (2011) *Kadınların Sınıfı*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Butler, J. (2002) Is Kinship Always Already Heterosexual? *Differences*, 13(1): 14-44.

Büyükgöze, S. (2014) Devlet Politikaları ile Ailenin Kurumsallaşması ve Kadınların “Yaşama Hakkına” Müdahale. Boztekin, N. haz. *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?* içinde. Berlin: Heinrich Boell Stiftung: 221-224.

Cadwallader, J. R. & Riggs, D. W. (2012) The State of the Union: Toward a Biopolitics of Marriage. *M/C Journal A Journal of Media and Culture*, 15(6): 1-4.

Chartier, R. (2007) Giriş. Ariés, P. & Duby, G. haz. *Özel Hayatın Tarihi 3: Rönesans’tan Aydınlanma’ya* içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları: 180-184.

Clough, P. T. (2013) Intimacy, Lateral Relationship and Biopolitical Governance. Frank, A., Clough P. T. & Seidman, S. haz. *Intimacies: A New World of Rational Life* içinde. Londra ve New York: Routledge: 165-180.

Cohen, J. L. (2002) *Regulating Intimacy*. Princeton: Princeton University Press.

- Coontz, S. (2006) *Marriage, A History*. New York: Penguin Books.
- Çavlin, A., Kardam, F. & Aliefendioğlu, H. (2018) Giriş. Çavlin, A., Kardam, F. & Aliefendioğlu, H. haz. *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest* içinde. İstanbul: Metis Yayınları: 11-44.
- Çavlin, A. vd. (2018) Uzmanların Görüş ve Deneyimleri Işığında Türkiye’de Ensest Sorununu Anlamak. Çavlin, A., Kardam, F. & Aliefendioğlu, H. haz. *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest* içinde. İstanbul: Metis Yayınları: 70-93.
- Çeler, Z. (2013) Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı. *Doğu-Batı Düşünce Dergisi*, 16(63): 165-181.
- De Gama, K. (1993) A Brave New World-Rights, Discourse and the Politics of Reproductive Autonomy. *Journal of Law and Society*, 20(1): 114-130.
- Donzelot, J. (1979) *The Policing of Families*. New York: Pantheon Books.
- Erkmen, S. (2020) *Türkiye’de Kürtaj: AKP ve Biyopolitika*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erkmen, S. (2022) Beden ve Siyaset: Yeni Üreme Teknolojilerinin Cinsellik-Üreme-Biyopolitika Üçgeninde Feminist Analizi. Kahraman, S. haz. *Siyaset Yazıları* içinde. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler: 679-700.
- Foisl, M. (2007) Özel Alan Yazını. Ariés, P. & Duby, G. haz. *Özel Hayatın Tarihi 3: Rönesans’tan Aydınlanma’ya* içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları: 361-403.
- Foucault, M. (2011a) *Entelektüelin Siyasi İşlevi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011b) *Toplumu Savunmak Gerekir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2012) *Cinselliğin Tarihi*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Frank, A., Clough P. T. & Seidman, S. (2013) Introduction. Frank, A., Clough P. T. ve Seidman, S. haz. *Intimacies: A New World of Rational Life* içinde. Londra ve New York: Routledge: 1-10.
- Giddens, A. (2010) *Mahremiyetin Dönüşümü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gordon, L. (1988) *Heroes of Their Own Lives: The Politics and History of Family Violence*. New York: Viking Penguin Inc.
- Grossberg, M. (1982) Guarding The Altar: Physiological Restrictions and the Rise of State Intervention in Matrimony. *The American Journal of Legal History*, 26(July): 197-226.

Grossberg, M. (1985) *Governing The Hearth*. Chapell Hill ve Londra: The University of North Carolina Press.

Human Rights Campaign (2024) *Marriage Equality Around the World*. [online] Erişim adresi: <https://www.hrc.org/resources/marriage-equality-around-the-world> (Erişim tarihi: 01 Kasım 2024)

Hunt, L. (2008) Fransız Devrimi ve Özel Hayat. Ariés, P. & Duby, G. haz. *Özel Hayatın Tarihi 4: Fransız Devrimi'nden Büyük Savaş'a* içinde. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları: 21-53.

Hyatt, S. (1998) A Shared History of Shame: Sweden's Four-decade Policy of Forced Sterilization and the Eugenics Movement in the United States. *Indiana Int Comp Law Rev.*, 8(2): 475-503.

İşık, S. N. (2016) 1990'larda Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Hareketi İçinde Oluşmuş Bazı Gözlem ve Düşünceler. Bora, A. & Günal, A. haz. *90'larda Türkiye'de Feminizm* içinde. İstanbul: İletişim Yayınları: 41-72.

İş, S. M. (2014) Aile ve Ebeveynliğe Queer Yaklaşım: Lezbiyen, Biseksüel, Trans ve Queer Ebeveynlerin Deneyimleri. Boztekin, N. haz. *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?* içinde. Berlin: Heinrich Boell Stiftung: 158-163.

Kaye, K. (2005) Sexual Abuse and Wholesome Family: Feminist, Psychological, and State Discourses. Bernstein, E. & Schaffner, L. haz. *Regulating Sex: The Politics of Intimacy and Identity* içinde. New York ve Londra: Routledge: 143-166.

Layder, D. (2009) *Intimacy and Power: The Dynamics of Personal Relationships in Modern Society*. Londra: Palgrave Macmillan.

MacKinnon, C. A. (2015) *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*. İstanbul: Metis Yayınları.

Medyascope (2024) Narin Güran Cinayeti Davasında Karar Açıklandı: Yüksel, Enes ve Salim Güran Müebbet Hapse Çarptırıldı. *Medyascope*, 28 Aralık [online] Erişim adresi: <https://medyascope.tv/2024/12/28/narin-guran-davasinda-karar-uc-kisi-muebbet-hapse-carptirildi/> (Erişim tarihi: 15 Ocak 2025)

Metz, T. (2010) *Untying the Knot: Marriage, the State and the Case for Their Divorce*. Princeton ve Oxford: Princeton University Press.

Oswin, N. & Olund, E. (2010) Governing Intimacy. *Environment and Planning D: Society and Space*, 28(1): 60-67.

Özkan-Kerestecioğlu, İ. (2014) Mahremiyetin Fethi: İdeal Aile Kurgularında İdeal Aile Politikalarına. Boztekin, N. haz. *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?* içinde. Berlin: Heinrich Boell Stiftung: 10-21.

Pateman, C. (2017) *Cinsel Sözleşme*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.

Pegoraro, L. (2014) Second-rate Victims: The Forced Sterilization of Indigenous peoples in the USA and Canada. *Settler Colonial Studies*, 5(2): 161–173.

Pleck, E. (1989) Criminal Approaches to Family Violence, 1640-1980. *Crime and Justice*, 11: 19-57.

Plummer, K. (2003) *Intimate Citizenship*. Seattle: University of Washington Press.

Povinelli, E. A. (2006) *The Empire of Love: Toward a Theory of Intimacy, Genealogy and Carnality*. Durham: Duke University Press.

Roseneil, S. (2014) Geleneksel Aile Dışında Mahrem Yurttaşlık: Siyaset Politikalar ve Gündelik Yaşam. Boztekin, N. haz. *Başka Bir Aile Anlayışı Mümkün Mü?* içinde. Berlin: Heinrich Boell Stiftung: 171-182.

Seidman, S. (2013) State and Class Politics In the Making of a Culture of Intimacy. Frank, A., Clough P. T. & Seidman, S. haz. *Intimacies: A New World of Rational Life* içinde. Londra ve New York: Routledge: 13-29.

Sennett, R. (1970) *Families Against the City: Middle Class Homes of Industrial Chicago 1872-1890*. Cambridge: Harvard University Press.

Shorter, E. (1977) *The Making of The Modern Family*. New York: Basic Books Inc.

Solic, M. (2015) *A Nation Against Itself: Domestic Violence, Feminism, and the State*. Doktora Tezi. The Ohio State University.

Stein, A. (2013) Who's Your Daddy? Intimacy Recognition and the Queer Family Story. Frank, A., Clough P. T. & Seidman, S. haz. *Intimacies: A New World of Rational Life* içinde. Londra ve New York: Routledge: 206-222.

Stoler, A. L. (2006) Intimidations of Empire: Predicaments of the Tactile and Unseen. Stoler, A. L. haz. *Haunted By Empire* içinde. Durham ve Londra: Duke University Press: 1-22.

Stormer, N. (2010) Mediating Biopower and The Case of Prenatal Space. *Critical Studies in Media Communication*, 27(1): 8-23.

Timmerman, G. M. (1991) A Concept Analysis of Intimacy. *Mental Health Nursing*, 12(1): 19-30.

Turner, B. S. (1995) *Medical Power and Social Knowledge*. Londra: Sage Publications.

Weir, L. (2006) *Pregnancy, Risk and Biopolitics: On the Threshold of the Living Subject*. New York: Routledge.

Zengin, A. (2024) *Violent Intimacies: The Trans Everyday and The Making of an Urban World*. Durham ve Londra: Duke University Press.